
Mojca Stritar,
Jordi Magrinyà Domingo,
Marko Stabej
*Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta*

UDK 328(4):81'25=00=163.6

SLOVENŠČINA V EVROPSKEM BABILONU: IZKUŠNJE SLOVENSКИH POSLANCEV V EVROPSKEM PARLAMENTU 2004–2009

Prispevek predstavlja opis jezikovnega položaja slovenskih poslancev v Evropskem parlamentu v letih 2004–2009. Rezultati, ki temeljijo na intervjujih, opravljenih s poslanci leta 2007, kažejo, da je slovenščina sicer eden od 23 uradnih jezikov Parlamenta, vendar sta tolmačenje in prevajanje vedno zagotovljeni predvsem v simbolno najpomembnejših položajih, na delovnih srečanjih pa sta manj pogosti. Zato je za poslance nujno znanje tujih jezikov, predvsem angleščine, nemščine in francoščine. Ne glede na to vsi slovenski evroposlanci podpirajo obstoječo večjezično ureditev.

Ključne besede: Evropski parlament, jezikovna stališča, tolmačenje, prevajanje, raba jezikov

1 Uvod

Evropski parlament je institucija Evropske unije, o kateri večina državljanov Unije verjetno ve največ. Kot zakonodajni organ EU med drugim skupaj s Svetom EU potrjuje evropsko zakonodajo in odloča o letnem proračunu, poleg tega pa nadzira delo Evropske komisije in Sveta ter preučuje peticije državljanov (Vodnik idr. 2005: 13–14). V medijih je posebej izpostavljen vsakih pet let, ko potekajo volitve več kot 700 evropskih poslancev, med katerimi jih ima osem tudi Slovenija.

Institucija, ki se v EU predstavlja kot glas ljudstva (Evropska komisija 2006: 10), je edinstvena med mednarodnimi organizacijami zaradi svojega, že tradicionalno večjezičnega delovanja. »V Evropskem parlamentu je vsak jezik Skupnosti enako pomemben: vsi parlamentarni dokumenti so objavljeni v vseh uradnih jezikih Evropske unije in vsak poslanec ima pravico do uporabe katerega koli uradnega

jezika.«¹ Le tako sta namreč zagotovljeni pravici vsakega državljana Unije, da neposredno dostopa do zakonodaje v jeziku svoje države in da je izvoljen za evropskega poslanca. Poleg tovrstnih političnih razlogov je večjezičnost institucij EU pomembna tudi pravno in kulturno, zaradi neposrednega vpliva na zakonodajo držav članic in ohranjanja kulturne raznolikosti v EU. Ker pa je stalna polna večjezičnost, po kateri bi bilo v institucijah EU mogoče ves čas delovati v katerem koli od uradnih jezikov EU, draga in ne najučinkovitejša pri sporazumevanju (Gazzola 2006: 397–400), je kot kompromisna rešitev, ki zagotavlja tako spoštovanje jezikovnih pravic kot ohranitev stroškov znotraj sprejemljivih proračunskih okvirov, predviden bolj omejen jezikovni režim t. i. nadzorovane polne večjezičnosti, opisan v nadaljevanju prispevka.

O tem, kako nadzorovana polna večjezičnost v resnici deluje, in posebej o tem, kaj pomeni za manjše uradne jezike držav članic, je dejansko razmeroma malo znanega. Del raziskav v okviru projekta DYLAN² se zato osredotoča na jezikovni položaj v različnih institucijah EU. V Svetu EU, ki predstavlja vlade držav članic, so denimo večjezična samo najvišja, simbolno najpomembnejša srečanja na ministrski ravni, medtem ko gre na nižjih, v vsebinske dogovore usmerjenih ravneh pretežno za enojezično ureditev z angleščino kot delovnim jezikom (prim. Stritar, Stabej 2009). Ta prispevek pa predstavlja jezikovno ureditev Evropskega parlamenta (EP) v mandatu 2004–2009.

Ugotovitve temeljijo na intervjujih, ki so bili leta 2007 opravljene s slovenskimi poslanci v EP.³ Pogovori so trajali od 40 do 130 minut, en poslanec pa je na vprašanja odgovoril pisno. Članek opisuje jezikovno okolje EP, za katerega sta značilni tolmačenje in prevajanje, jezikovno rabo slovenskih predstavnikov ter njihova stališča o jezikovni organizaciji in statusu jezikov v EP. Rezultati, podprti z navedki iz intervjujev, so vezani na subjektivne izkušnje poslancev iz let, v katerih sta se Slovenija in slovenščina šele uveljavljali v EP, in bi lahko bili za aktualne slovenske predstavnike že drugačni. Poleg tega ne gre pozabiti, da so poslanci politiki, ki skrbijo tudi za svojo všečnost javnosti, zato njihove izjave, na katerih temeljijo naši izsledki, ne odražajo nujno njihovega dejanskega jezikovnega vedênja, ki bi ga bilo treba raziskati z drugačnimi metodami. Ne glede na navedeni omejitvi pa rezultati, predstavljeni v nadaljevanju, prikazujejo jezikovno obnašanje in okoliščine slovensko govorečih predstavnikov v eni od temeljnih institucij EU.

¹ Spletne strani EP: <<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=SL&id=155>>. (Dostop december 2010.)

² Integrirani projekt DYLAN: Language Dynamics and Management of Diversity poteka znotraj 6. okvirnega programa Evropske komisije (FP6), številka pogodbe 028702, njegov namen pa je ugotoviti dejansko podobo sodobne evropske večjezičnosti v podjetjih, visokošolskih ustanovah in institucijah EU. Več informacij je na spletni strani <<http://www.dylan-project.org>>.

³ Slovenija je imela v obdobju 2004–2009 sedem poslancev. To so bili Mihael Brejč, Mojca Drčar Murko, Romana Jordan Cizelj, Jelko Kacin, Ljudmila Novak, Borut Pahor in Alojz Peterle.

2 Raba slovenščine v Evropskem parlamentu

»Vsi dokumenti Parlamenta se pripravijo v uradnih jezikih. /.../ Vsi poslanci imajo pravico v Parlamentu govoriti v uradnem jeziku po svoji izbiri« (Evropski parlament 2004: člen 138). Slovenščina je eden od 23 uradnih jezikov Evropske unije in s tem eden od uradnih jezikov Evropskega parlamenta. Po mnenju slovenskih evropsolancev naj bi bila možnost rabe slovenščine »eden od pomembnih izrazov priznavanja naše identitete in tudi naše enakopravnosti v okviru Evropske zveze« (SE5).⁴ Poleg politične in simbolne je imel uradni status slovenščine za slovenske poslance tudi osebno oziroma uporabno vrednost – po eni strani zaradi čustvene navezanosti, po drugi pa zaradi lažjega delovanja v materinščini, kar naj bi govorce vseh jezikov postavljalo v enakovreden položaj:

/V drugem jeziku/ bolj premislim, ali se bom javil k besedi pa nekaj povedal ali ne, kot če imam na razpolago slovenščino. Ker pač v tujem jeziku čisto vse pa le ne znaš tako povedati in si takoj v slabšem položaju s tistimi, ki imajo svoj jezik. (SE2)

Raba slovenščine je bila v formalnih, simbolno najpomembnejših situacijah, kot so plenarna zasedanja in seje sedmih političnih skupin, v katere se združujejo poslanci, načelno odlično urejena (SE6). »Govori v enem izmed uradnih jezikov se simultano prevajajo v ostale uradne jezike in v vsak drug jezik, za katerega predsedstvo meni, da je to potrebno« (Evropski parlament 2004: člen 138). Tolmačenje in prevajanje sta v EP ločeni glede na prenosnik – pri prvem gre za prenos govorjenega jezika v druge jezike, pri drugem pa za prevajanje pisnih dokumentov – in različno organizirani. Direktorat za tolmačenje zaposluje okoli 430 konferenčnih tolmačev, pomaga pa si še z 2500 zunanji sodelavci. Načeloma tolmačijo iz izvornika v materni jezik, zlasti pri manj razširjenih jezikih pa včasih delajo prek veznega jezika (*pivot*), ponavadi angleščine, francoščine ali nemščine. Podobne so jezikovne kombinacije pri prevajanju, za katero skrbi prevajalska služba s 700 prevajalci in okoli 170 pravniki lingvisti, ki preverjajo jezikovno in pravno kakovost besedil.⁵

Ob 23 uradnih jezikih in 506 možnih jezikovnih kombinacijah bi bila stalna polna večjezičnost v EP nesmotrna – na največjih, plenarnih zasedanjih, ki potekajo enkrat mesečno po teden dni, za simultano tolmačenje vseh jezikov skrbi 800–1000 tolmačev. Režim nadzorovane polne večjezičnosti zato predvideva »tolmačenje iz in v uradne jezike, ki jih uporabljajo in zahtevajo člani zadevnega odbora ali zadevne delegacije in njihovi namestniki« (Evropski parlament 2004: člen 138). Tolmačenje in prevajanje sta določeni na podlagi prednostnega

⁴ Zaradi varovanja zasebnosti so poslanci v prispevku imenovani s kodami (slovenski evropsolavec 1 = SE1, slovenski evropsolavec 2 = SE2 itn.), ne glede na njihov dejanski spol pa je uporabljen moški spol. Da so navedki iz intervjujev lažje berljivi, so izpuščene nekatere značilnosti govorjenih besedil, npr. mašila, ponovitve in napačni začetki. Povzetki delov intervjujev poslancev so navedeni brez narekovajev, a s kodami poslancev v oklepaju.

⁵ Spletne strani EP: <<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=SL&id=155>>. (Dostop julij 2009.)

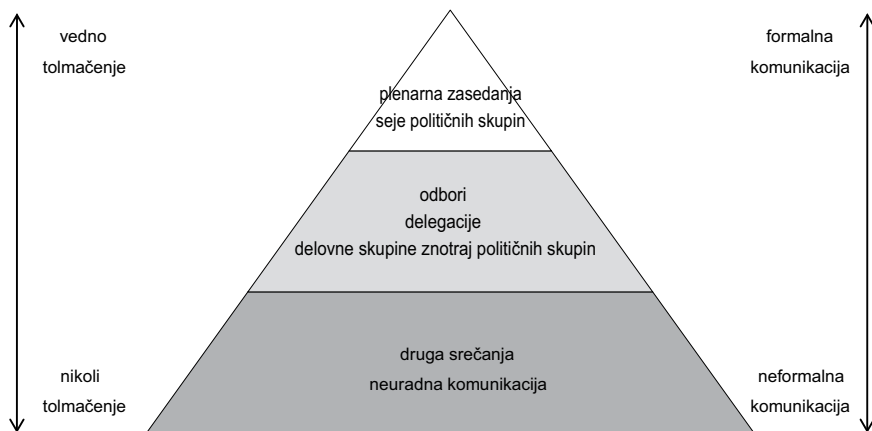
seznama in potreb uporabnikov. Število jezikov, v katere se lahko tolmači bodisi aktivno bodisi pasivno (prim. Stritar, Stabej 2009: 61), je za posamezno delovno telo točno določeno, enako pa velja za roke za obveščanje o jezikovnih potrebah, delitev dodatnih stroškov in celo dolžino prevodnih besedil, ki naj ne bi presegala sedmih strani (prim. Evropski parlament 2006). To pa rabo slovenščine v EP precej zmanjšuje. Slovenski poslanci naj bi imeli »pravico vedno uporabljati slovenščino, ampak vedno ni možno« (SE2). Zanja so se odločali, kadar je bilo to možno in smiselno (SE3), torej kadar je bilo na voljo tolmačenje (prim. poglavje 2.1) ali kadar niso obvladali terminologije:

Ampak ko pridem na področje zdravstva, jaz enostavno nimam besednega zaklada v angleščini ali pa francoščini ali pa kakšnem drugem jeziku, da bi lahko enakovredno tam nastopal. /.../ Orodij v glavi za specialistična področja pač nimamo in zaradi tega je uporaba matičnega jezika ključna. (SE6)

Poslanci torej ne bi mogli uspešno delati brez zadostnega znanja tujih jezikov (prim. Orel 2005: 50), »da lahko v številnih neformalnih pogovorih, ki so bistveni za to, da se nek tekst oblikuje, pridete do nekega rezultata« (SE4). To funkcijo naj bi uspešno opravljali tisti, ki »se dobro počutijo na mednarodni sceni, predpogoj za dobro počutje pa je obvladovanje tujih jezikov« (SE6). V EP naj bi bili »strokovno in drugače najbolj aktivni ljudje, ki govorijo celo več jezikov« (SE3), taki pa naj bi tudi bolj cenili svoj jezik in skrbeli zanj (SE4).

2.1 Tolmačenje

Tolmačenje v EP je bilo vedno zagotovljeno na plenarnih zasedanjih in sejah političnih skupin, na medijsko manj izpostavljenih sestankih nižjih ravni, na katerih je opravljena večina dela, pa je bilo manj pogosto (gl. sliko). V dvajsetih parlamentarnih odborih se poslanci pripravljajo na plenarna zasedanja v zvezi z določenim ožjim področjem, npr. zunanji zadevi ali človekovimi pravicami. Na sejah odborov je predvideno tolmačenje v največ pet jezikov (prim. Evropski parlament 2006), tako da je le en slovenski poslanec v njem imel vedno na voljo tolmačenje, trije pa so ga dobili, če so zanj zaprosili in če so bili poročevalci oz. poročevalci v senci, torej če so v odboru predstavljali svojo politično skupino. 36 parlamentarnih delegacij sodeluje s parlamenti držav, ki niso članice EU. V njih je bilo tolmačenje na voljo občasno ali samo za angleščino, nemščino, španščino, francoščino, pa tudi poljščino (SE1). V drugih formalnih, polformalnih ali neformalnih okoliščinah, kot so sestanki na nižjih ravneh, delovna kosila, večerje ali potovanja v tujino, tolmaških storitev običajno ni bilo.

Slika: Dostopnost tolmačenja v EP glede na formalnost komunikacije

Kljub natančno določenim postopkom zagotavljanja večjezičnosti (prim. Evropski parlament 2006) včasih tolmačenja ni bilo, čeprav bi moralo biti na voljo, posebej na začetku prvega slovenskega mandata. S širitvijo EU leta 2004 sta se namreč povečala število jezikovnih kombinacij ter z njim potreba po novih tolmačih in prevajalcih v EP. Za jezike novih držav članic se je v prehodnem obdobju 2004–2006 zato izjemoma upoštevalo »dejansko število razpoložljivih tolmačev in prevajalcev« (Evropski parlament 2004: člen 139). Prav pomanjkanje slovenskih tolmačev je kot razlog za odsotnost tolmačenja v intervjujih navedlo pet slovenskih poslancev (prim. Orel 2005: 60). Težavo naj bi po širitvi EU leta 2004 imeli vsi manjši jeziki (SE1), pojavljala pa se je tudi v drugih institucijah (Stabej idr. 2009: 5). Še en problem, ki ga je prav tako omenilo pet poslancev, je bilo premalo kabin za tolmače, posebej v Strasbourgu. Dva poslanca sta omenila tudi človeški dejavnik, saj naj bi bilo zagotavljanje tolmačenja odvisno od tega, katere jezike znajo posamezni poslanci.

Slovenski predstavniki so odsotnost tolmačenja sprejemali različno. Štirje so razumeli, da je šlo za probleme organizacijske narave, in so konstruktivno sodelovali na sestankih, za kar naj bi jih naprošale tudi same institucije:

Imam pravico, da dvignem roko in ustavim zasedanje odbora, vendar te pravice ne zlorabljam. Zaradi tega ker vem, da smo tehnično omejeni, omejeni s človeškimi viri, in pač v teh primerih sam osebno spremljam zasedanje v angleškem jeziku. (SE1)

Trije niso odobrvali uradnih razlag, zakaj ni tolmačenja, tako da je en poslanec protestiral in zahteval, da se pripomba vnese v zapisnik, drugi protestno ni govoril, tretji pa se ni udeležil seje, če kot poročevalec ni imel zagotavljenega tolmačenja, oziroma je na srečanju brez tolmača začel govoriti v slovenščini. Po njegovem mnenju bi se lahko razmere izboljšale samo s stalnim vztrajanjem poslancev pri

rabi svojega jezika, saj bi se sicer hitro navadili na tuji jezik: »To je potem bolj enostavno, da poveš v angleščini pa mir, to tudi za /tolmače/ je lažje« (SE4).

Kadar so bili poslanci na sestankih, na katerih je bilo zagotovljeno tolmačenje v slovenščino, so bili z njim večinoma zadovoljni (prim. Orel 2005: 60). Zavedali so se, da je težavno, saj morajo tolmači obvladati tematsko različna in precej specializirana področja. Do nesporazumov ali problemov je prihajalo zaradi terminologije, razlik med pomensko sorodnimi besedami, kakršne so »*odobritev* ali *soglasje* ali *mnenje*« (SE5), ali razlik med pomenom podobnih besed v različnih jezikih, npr. *artist* v angleščini ali nemščini (SE2). Dogajalo se je, da so tolmači zamenjali spol in uporabljali moške oblike, čeprav je bila dejanska govorka ženska, ali obratno (SE5), ali da so zaradi tuje, npr. francoske izgovorjave pri tolmačenju prek veznega jezika osebna imena postala neprepoznavna. Zapleti so bili tudi organizacijski, npr. ko poslanec ni bil obveščen, da bo imel na voljo tolmačenje, in si je pripravil govor v tujem jeziku. »Potem sem moral govoriti v nemščini, ker pa tako hitro pa spet ne gre, da bom jaz isto stvar potem iz nemščine /tolmačil/ v slovenščino« (SE2).

Morebitnim težavam pri tolmačenju so se poslanci skušali izogibati tako, da so upoštevali uradno navodilo (Vodnik idr. 2005: 62) in besedila tolmačem posredovali vnaprej ali pa polemizirali v tujem jeziku (SE3). Napake, ki so jih naredili tolmači, so smeli poslanci popravljati še po glasovanju, »ampak velja angleška verzija ali pa nemška in potem se morajo ostali jeziki temu prilagoditi« (SE2).

2.2 Prevajanje

Podobno kot na sestankih se tudi pri delu s pisnimi besedili slovenski poslanci niso mogli omejiti zgolj na slovenščino. Čeprav bi morali biti dokumenti dostopni v vseh uradnih jezikih (Evropski parlament 2004: člen 138), je bil njihov prvi osnutek ponavadi v jeziku poročevalca. Sledil naj bi mu prevod v angleščino ali francoščino, nato pa v približno dveh tednih še v ostale jezike (SE4). Šele končne različice, o katerih so poslanci glasovali, so bile skoraj vedno pravočasno tudi v slovenščini (SE1). Brez njih bi lahko zahtevali prestavitev glasovanja, vendar naj bi to bilo pogosto politično utemeljeno in naj bi s tem prineslo »v dvorano veliko jeze in nezadovoljstva« (SE7), zato se slovenski predstavniki za to niso odločali.

Delo z dokumenti v tujih jezikih je bilo dodatno breme (SE6), a večine poslancev ni motilo. Še več, menili so, da je zamudneje brati slovenska besedila, kadar strokovni jezik za določeno področje ni vpeljan. Strokovna terminologija je bila v začetnem obdobju jezikovnega uveljavljanja Slovenije v EU eno od osrednjih vprašanj (prim. Erbič 2008: 109) in je povzročala težave tudi slovenskim poslancem; kar pet naj bi jih ob začetku mandata imelo težave z razumevanjem specifičnih terminov, povezanih z delovanjem EU (Orel 2005: 49). Eden od

poslancev pa je poudaril tudi svojo vlogo pri razvoju terminologije. Na težko berljive in razumljive prevode je bilo namreč mogoče vlagati amandmaje in s tem spodbujati razvoj jezika (prim. Stritar, Stabej 2009: 61), za katerega bi sicer morala skrbeti slovenska strokovna združenja:

/Na posameznih strokovnih področjih jezika/ morajo ljudje, ki njihova prioriteta ni jezik, ampak nekaj drugega, imeti dovolj zavesti, da poskrbijo za razvoj slovenščine na njihovih področjih. In tu se mi zdi, da je včasih zavedanje o tem raznih strokovnih združenj kar malce prešibko. /.../ Ampak se mi zdi, da je potrebna ta zavest, da moramo znati tudi o stvareh z našega področja govoriti lepo slovensko. (SE1)

Pri pisanju uradnih besedil je slovenščino vedno uporabljalo pet poslancev. Pisna komunikacija med predstavniki različnih narodnosti je ponavadi potekala v angleščini, komunikacija za administrativne potrebe znotraj EP pa v angleščini in francoščini (Gotal 2009: 80). Slovenski poslanci so včasih zaradi hitrosti pisali v angleščini, toda s tem so imeli tudi slabe izkušnje zaradi kasnejšega nezadovoljivega prevoda v slovenščino:

Ker se je /poročilo/ zelo mudilo, sem ga jaz napisal v angleščini. In potem sem ga dal strokovni sodelavki sekretariata, ker je Angležinja. /.../ In je bilo narejeno in stvar je bila v redu, sijajno. Prihranili smo tri tedne, kolikor je potrebno za prevajanje. Potem je bil pa slovenski prevod v treh tednih. /.../ In sem rekel: 'Nikdar več ne bom pisal nobenega poročila v angleščini, ampak bom vedno napisal v slovenščini, pa naj traja, kolikor traja.' Ker je prevajala neka agencija, /.../ ki slovenščine ne zna. (SE4)

Sicer je izvirnih dokumentov v slovenščini nastajalo razmeroma malo, saj je »povsem razumljivo, da 7 poslancev ne more proizvesti enakega števila dokumentov kot 99 nemških« (Gotal 2009: 81).

3 Delovni jeziki v Evropskem parlamentu

Vsi slovenski poslanci so zagovarjali enakovrednost jezikov v EU in v Parlamentu: »Jeziki so enakopravni, pika. /.../ Tudi enakovredni morajo biti« (SE6). Jezikov naj bi bilo »toliko, kolikor je treba za zagotovitev temeljne ideje Evropske unije. In to je, da ima vsaka država /.../ enakopraven položaj z drugimi ne glede na to, kako velika je« (SE3). Evropa naj bi bila primerljiva z nekdanjo Jugoslavijo, saj tam ni bilo mogoče govoriti o jugoslovanskem narodu in jeziku »in mi nimamo evropskega naroda in ni evropskega jezika. Imamo evropske narode, imamo evropske jezike in evropske kulture« (SE6). Unija naj bi se še širila tudi jezikovno z vključevanjem balkanskih in azijskih jezikov (SE3), vsaka omejitev statusa slovenščine v EU pa bi bila omejitev ustavnih pravic:

Tisti hip, ko mi rečemo »ti jeziki so delovni jeziki, moj jezik pa ni«, sem jaz drugorazredni državljan ali pa poslanec. In jaz na to ne pristanem. /.../ Ker jaz ne vem, zakaj bi bila angleščina pomembnejša od slovenščine. Zame ni. Zame je slovenščina pomembnejša od angleščine. (SE4)

Ne glede na načelno podporo enakovrednosti in enakopravnosti vseh jezikov pa je bilo za slovenske poslance smiselno in praktično, da so v mednarodnem okolju Evropskega parlamenta pretežno delali v tujih jezikih: »Če bi menil, da gre za politično motivirano odločitev, bi se ji zoperstavil, ker pa vem, da je, vsaj zaenkrat, to posledica realnih okoliščin, to dopuščam« (SE7). Kot pripadnikom manjšega naroda se jim je to zdelo celo samoumevno: »To je velika prednost, ki jo imaš, ta vedenjski vzorec in sposobnost preklopa v drugo jezikovno področje, vgrajeno od samega začetka. To je prednost majhnih narodov« (SE6). Enojezično delo so posebej podpirali na srečanjih z omejenim številom udeležencev, na katerih je bil vsebinski rezultat pomembnejši od simbolnega sporočila (SE1).

Med uradnimi jeziki Unije je pet poslancev izpostavilo angleščino, francoščino in nemščino kot t. i. delovne jezike EP, kar je neuradno, a uveljavljeno poimenovanje za najpogosteje rabljene jezike v institucijah. Ti jeziki v EU, kjer naj bi bili vsi uradni jeziki tudi delovni (prim. Svet EGS 1958: člen 1), nimajo posebnega formalnega statusa (prim. Gazzola 2006: 396; Ammon 2006: 321), ne glede na to pa imajo precej višji položaj. Tudi po mnenju slovenskih poslancev jih je zaradi pogostejše rabe treba znati in se jih je zato bolj vredno učiti. Angleščina naj bi bila »nova *lingua latina*« (SE4), ker je najbolj razširjena, praktična in nekomplikirana (SE6). Uveljavila naj bi se leta 1995, ko je po pridružitvi Finske, Švedske in Avstrije nadomestila francoščino (SE3). Danes naj bi se uporabljalo 80 % angleščine, 15 % francoščine, 5 % italijanščine in nemščine (SE6). Angleščina in francoščina prevladujeta tudi v rabi znotraj EP, npr. v administrativnih kratkih sporočilih ali na internih spletnih straneh (Gotal 2009: 82).

Poglavitni razlog, da so prav angleščina, francoščina in nemščina delovni jeziki, naj bi bilo število govorcev. »Recimo nemško govori v Evropi sto milijonov ljudi. Jasno je, da je možno, da to postane delovni jezik« (SE3), medtem ko »delovni jezik slovenščina ne more postati in to po naravi stvari in s tem se pač moramo sprijazniti« (SE1).

Razmerja med delovnimi jeziki pa še zdaleč niso bila dokončno ali uradno določena. Nemci naj bi želeli boljši položaj nemščine prav zaradi svoje številčnosti (SE5), po nasprotnem mnenju pa naj ne bi vztrajali in naj bi bili »zelo hvaležni, če govoriš v nemščini. /.../ Ne, ne pridejo na isto raven s francoščino« (SE3). Francozi naj bi bili najzahtevnejši glede pravic svojega jezika (SE5), rivalstvo med njimi in angleško govorečimi pa ilustrira naslednja anekdota:

Poslušal sem nemškega zunanjega ministra, bivšega, Hansa Dietricha Genscherja, ko je pripovedoval eno anekdoto z njihovega sestanka v času, ko je bil on še aktivni zunanji minister, in pravi: »Smo imeli sestanek na ministrski ravni in vsi smo govorili angleško, razen Francoz je govoril francosko. Nakar se je oglasil angleški in je rekel, če ne bi mogoče, da ne komplicirajo in ne prevajajo vsega tega v francoščino zaradi enega človeka, tudi on razmislil in začel govoriti en dostojen jezik.« In Genscherjev komentar k temu je bil: »Če bi se to zgodilo pred časom, bi takoj izplula francoska momarica proti Dovru. Premišljali bi, ali naj napovejo vojno ali kaj.« Francoz je v

tistem našem sestanku pa čisto mirno sedel naprej in je rekel: »Prav, odslej naprej bom govoril nemško.« (SE3)

Tekmovalnost je bila prisotna tudi v administraciji Parlamenta: »Ko sem po tistih neskončnih hodnikih iskal nek prostor in ni bilo logično zaporedje številka na vratih, sem vprašal tam nekje v angleščini /.../ in mi je rekla gospa: 'Oprostite, tukaj govorijo francosko.'« (SE4). Na splošno pa je med poslanci – vsaj glede jezikov – vladala sloga, tako da so si pomagali tudi pri jezikovnih težavah:

Če še tako dobro nekaj znaš, prideš do zadreg, ko je formulacija v angleščini ali francoščini nejasna. In zato imamo to srečo, da so v sekretariatu odbora na primer *native speakerji*, in kdo reče: »Pa kaj to pravzaprav sploh pomeni?« /.../ In potem se pač pogovorimo o tem. (SE4)

Najpogosteje so predstavniki različnih narodnosti za sporazumevanje uporabljali angleščino, o čemer so se na neformalnih srečanjih dogovarjali spontano: »Malce se pogledamo med sabo in ugotovimo, kakšna je situacija« (SE1). Včasih je bil delovni jezik naveden na vabilih ali pa je prireditelj srečanja poskrbel za tolmačenje (SE2). Običajno in sprejemljivo je bilo tudi preklapljanje med jeziki: »Nič nenavadnega ni, če človek govori v angleščini in potem en stavek se mu nekako utrne v francoščini. Ne vem, kako to nastane možganih, ampak enostavno tako se ti zgodi in vsi jemljejo to kot samo po sebi umevno« (SE4).

Na jezikovno izbiro slovenskih poslancev je v največji meri vplivalo njihovo znanje tujih jezikov. Večinoma so znali po enega ali dva,⁶ predvsem angleščino oziroma evroangleško latovščino (SE4). Manj jih je znalo nemško, francosko, italijansko oziroma špansko. Dva sta ob obiskih delegacij uporabljala srbsščino, hrvaščino oziroma ruščino:

Vedno začnem svoj nastop, da jim želim, da bi tudi njihov jezik čim prej postal službeni, uradni jezik EU. Kar je za njihove politike majhna gesta, za poročevalce, ki poročajo o tej seji, /.../ in za njihovo javnost doma pa je to, da se nek poslanec EP na njih obrne v materinem jeziku, velika gesta in velika motivacija za to, da se počutijo v EU dobrodošli. /.../ In ne samo dobrodošli, enakovredni, enakopravni. (SE6)

Znanje več jezikov, posebej francoščine, so poslanci ocenjevali kot prednost. »Kdor ni znal francosko, je čakal en dan na prevod in je bil v težavah. Tisti, ki je prej prebral, je prej razumel, je prej reagiral, je imel prednost« (SE5). Jezik naj bi bil povezan z načinom razmišljanja, saj »se ne naučite samo besed ali pa načina, metode izražanja, ampak s tem jezikom vdrete vedno tudi v kulturni prostor, ki ta jezik uporablja. /.../ Ni nujno, da vi tudi konkretno v tej razpravi uporabljate ta jezik, ampak da veste, da recimo Francozi razmišljajo tako in tako, Nizozemci tako in tako« (SE3). S tehničnimi pripomočki in jezikovnimi viri, kot so slovarji ali *Evrokorpus*, so si poslanci redko pomagali, bolj so se zanašali na

⁶ V naših intervjujih leta 2007 so poslanci navajali znanje manj jezikov kot v pisni anketi, na katero so odgovarjali leta 2005, po kateri so jih povprečno navedli od štiri do pet (Orel 2005: 51).

svoje asistente, ki so ponavadi dobro znali jezike (SE2). Parlament je poslancem in njihovim asistentom omogočal učenje jezikov in dva slovenska poslanca sta se učila francosko, drugi pa te možnosti zaradi časovne obremenjenosti niso izkoristili: »Če bi imel čas, bi se lahko naučil ne vem koliko jezikov, ampak jaz nisem v EP zato, da se naučim jezikov, ampak zato, da druge stvari obdelam« (SE3).

Toda ker je EP politična ustanova, je izbiro jezika narekovala tudi politična taktika. »S Francozi pač poskušamo francosko govoriti, ker so potem bolj dovzetni za predlog. Se jim dobro zdi« (SE4). Podobno preiščljena je bila odločitev za nemščino:

Ko sem zagovarjal zahteve slovenske manjšine v zvezi z dvojezičnimi krajevnimi napisi v času avstrijskega predsedstva, sem govoril nemško. Tako da povem: 'Jaz nimam z nemščino nobenega problema, dobro govorim nemško. Ampak hočem pa, da Slovenci na Koroškem imajo, ker imajo po avstrijski ustavi, drugih mednarodnih dokumentih pravico govoriti slovensko, če hočejo. Saj tudi oni govorijo nemško, a ne?' /.../ Ampak da bi dokazal svojo odprtost, sem govoril nemško, ne angleško ali pa slovensko, ravno s tem namenom. /.../ Svojo domoljubnost lahko izkazujem v različnih jezikih, ne samo v slovenskem. (SE3)

V enem od intervjujev je bil nakazan še en, za politike pomemben vzgib za rabo slovenščine, to je prisotnost slovenskih novinarjev na zasedanju:

SE6: Če se le da, se izognem /komuniciranju v angleščini na plenarnem zasedanju/. Odvisno, ali so naši novinarji navzoči v dvorani ali ne. /.../ Zelo težko si privoščim, da bi me posneli, ko govorim v tujem jeziku.

Raziskovalec: Zaradi javnosti /v Sloveniji/, mislite.

SE6: Ja.

Podobno je bilo omenjeno v odgovoru enega od poslancev na pisno anketo leta 2005, kjer je pojasnil, da na plenarnih zasedanjih uporablja slovenščino, »ker nagovarja zlasti domačo javnost preko slovenskih dopisnikov in dopisnic« (Orel 2005: 60). Na izbiro jezika pa je vplival tudi tolmaški kader. Če je poslanec v kabini videl tolmača, z delom katerega ni bil zadovoljen, se je odločil za tuji jezik, posebej, če je šlo za tolmačenje prek veznega jezika, in se s tem prilagodil, da ni bila »prevelika kolateralna škoda« (SE6).

4 Jezikovna organizacija v EU

Pred širitvijo leta 2004 je bil EP polno večjezičen, tako da so poslanci lahko stalno uporabljali vseh enajst uradnih jezikov. Ob širitvi pa je bilo predlaganih sedem možnih rešitev: enojezičnost; nacionalizacija, po kateri bi se vse vsebinske naloge prenesle na države članice; omejena večjezičnost z zgolj šestimi uradnimi in delovnimi jeziki; asimetrični sistemi, po katerih bi bila jezikovna produkcija mogoča v več jezikih kot recepcija; polna večjezičnost s popravki; nadzorovana

polna večjezičnost; polna večjezičnost (Gazzola 2006: 402). Čeprav bi asimetrični sistemi omogočali večje znižanje stroškov, je bila izbrana nadzorovana polna večjezičnost, po kateri vsi jeziki sicer niso obravnavani absolutno enakovredno, poslanci pa lahko vsaj komunicirajo v uradnem jeziku svoje države članice (navedeno delo: 409), ki je v večini primerov njihov prvi jezik.

Nadzorovana polna večjezičnost EP s tremi delovnimi jeziki se je slovenskim poslancem v glavnem zdela smiselna: »To so pač največji jeziki in v tem je neka optimizacija delovanja EU. Meni se po eni strani zdi tudi prav, da administrativnega aparata ne širimo do neomejeno« (SE1). Parlament naj bi se večjezičnemu delovanju uspešno prilagodil (SE3), tako da naj se poslanci z jeziki ne bi obremenjevali:

Španci govorijo angleško, kadar je treba, Nemci govorijo angleško, če je treba. Sploh se nismo s tem obremenjevali, ker imamo pač druge cilje. Mi se pogovarjamo, /.../ ali so tiste številke prave ali niso. In potem v bistvu uporabljamo tisti jezik, ki nam omogoča, da se pogovarjamo o vsebini. (SE1)

Čeprav naj bi imeli domači govorniki delovnih jezikov EP, torej tisti, za katere je nek delovni jezik prvi jezik, prednost, denimo na sestankih v tujini brez tolmačev (SE6), in čeprav so si nekateri slovenski predstavniki želeli, da bi lahko več uporabljali slovenščino (SE1), so se zavedali finančne in pragmatične nesmotnosti polne večjezičnosti: »In je vprašanje, koliko so državljanke in državljani pripravljeni plačati za to, ko pa hkrati vedo, da vsak od nas zna vsaj en tuji jezik, in tudi spoštovanje do drugega jezika se da pokazati na različne načine« (SE5).

Obstoječi sistem naj bi optimalno izkoristili z rabo nacionalnih jezikov, kadar je možna, vendar brez pretiranega vztrajanja pri njej. Nastopanje v tujem jeziku ob zagotovljenem tolmačenju naj ne bi imelo smisla:

On pa namesto v madžarščini govori v angleščini in potem njegovi tolmači prevajajo v madžarščino in podobno. Kar je nesmisel, ker tako vsak sam posluša v svojem jeziku. Tako da to v bistvu je tako sprejeto: »Ta se pa nekaj važi ali pa afna po nepotrebnem.« (SE2)

Po drugi strani so med govorom finske predsednice v finščini poslušalci množično zapuščali dvorano, kar naj bi bilo slabo za finsko predsedovanje (SE1), zaradi ciprskega Grka pa so v politični skupini prevajali v grščino, čeprav »nikoli ne govori grško, govori angleško in trdi, da bi bilo treba samo angleško govoriti. En tak primer, ko recimo on stane s tem svojim ogromno in sploh ne uporablja tega jezika« (SE3).

Predlog, da bi zmanjšali število delovnih ali celo uradnih jezikov v institucijah EU (prim. Ammon 2006: 329), je po mnenju slovenskih poslancev nepravilčen in so mu nasprotovali vsi. V dokumentih naj bi šlo za »nianse in /.../ takoj si nekako deprivilegiran, če nimaš tistega točnega prevoda. Ker vendarle poslanci nikoli

ne bodo vsi eksperti za jezike« (SE2). Sodelovanje v institucijah EU naj bi bilo omogočeno tudi enojezičnim ljudem, jezikovna raznolikost pa naj bi pripomogla k večji toleranci in tesnejšemu sodelovanju (SE6). Manj uradnih jezikov bi pospešilo ugašanje že tako ali tako ogroženih manjših jezikov (SE4). Poleg tega bi bilo zaradi čustvene, simbolne in uporabne vrednosti težko izbrati en delovni jezik. »Italijani, Španci, vsi ti znajo francosko« (SE2), v Skandinaviji pa naj bi bila »zanesljivo angleščina delovni jezik« (SE3), zato naj bi se delovni jeziki oblikovali v regionalnih grozdih (SE3). Če bi se morali omejiti na en delovni jezik, bi bil hipotetično sprejemljiv zgolj esperanto (prim. Portuese 2010: 34), ker »ni jezik od nikogar« (SE4).

Slovenski poslanci so torej enotno zagovarjali trenutno ureditev večjezičnosti in status slovenščine v Parlamentu, kar je precej drugače od Sveta EU, kjer bi slaba polovica vprašanih podprla eno- ali dvojezični sistem (Stritar, Stabej 2009: 70). Razlogi za to razliko so nedvomno politični: medtem ko so v medijsko manj izpostavljeni Svet v glavnem vključeni državni uradniki, so poslanci EP politiki, izvoljeni na neposrednih volitvah. Zato morajo glede nacionalno pomembnih tem, kakršna je tudi jezik, izražati čim splošneje sprejemljiva in všečna stališča. Težavnost političnega lovljenja ravnotežja med zagovarjanjem večjezičnosti in praktičnim delovanjem v mednarodnih institucijah se najbolje odraža v nekoliko protislovnem stališču SE5, ki mu je po eni strani »čisto všeč, da se da v več delovnih jezikih govoriti oziroma da se lahko odločamo za več jezikov ali za ta ali oni jezik«, po drugi strani pa bi bil pripravljen podpreti enojezično ureditev:

Če se tako dogovorimo, jaz nimam nič proti /samo enemu delovnemu jeziku/. To je stvar dogovora. Dogovoriti se je treba, kateri bo delovni jezik, ampak jaz ... jaz bi raje videl, da jih je več, jaz sem tukaj za pluralizem. (SE5)

Za spodbujanje jezikov in njihovega učenja naj bi EU po mnenju slovenskih poslancev precej dobro skrbel s poudarjanjem večjezičnosti v dokumentih, s strategijo, da naj bi vsak državljan EU znal vsaj dva tuja jezika, z zgodnjim učenjem tujih jezikov (SE2), z izobraževanjem tujih tolmačev (SE1), s praznovanjem mednarodnega leta narečij ali s transparentom v slovenščini ob slovenskem vstopu v EU (SE5). Tudi zaradi evropskih strategij in promocije naj bi jezikovne pozornosti postajale del splošne kulture evropskega institucionalnega okolja:

Mi piše županja mesta Strasbourg, en del v francoščini in potem lep zaključek v slovenščini, napisan na roko. Se pravi, ta pozornost je v naraščanju, torej če se le da, to pozornost izrazijo tudi tam, kjer to ni uradno nujno oziroma zahtevano. (SE5)

Nasprotno pa je SE4 menil, da EU jezikov ne spodbuja dovolj. Pripadniki številčnejših narodov, na primer Italijani, Francozi, Španci in Poljaki, naj se sploh ne bi hoteli pogovarjati v tujem jeziku, medtem ko naj bi Slovenci v pogovoru s tujci avtomatično preklapljali na druge jezike.

5 Zaključek

Čeprav je imelo sedem najvišjih predstavnikov Slovenije v Evropskem parlamentu v obdobju 2004–2009 različna politična in druga ozadja, so bili njihove jezikovne izkušnje in stališča presenetljivo enotni. Vsi so načeloma podpirali večjezičnost, obstoječi sistem tolmačenja in prevajanja ter jezikovno širjenje EU. Med tremi delovnimi jeziki, ki v manj formalnih okoliščinah EP prevzemajo večino sporazumevalnih vlog manjših jezikov, so opažali tekmovalnost, medtem ko so v skladu s svojimi predvolilnimi obljubami (Orel 2005: 40–41) slovenščino v glavnem uporabljali v simbolno pomembnih položajih. Njihov odnos najbolje povzame nekoliko nasprotujoča si izjava:

Če ga smem in morem uporabljati, sem veliko bolj suveren, četudi ga ne uporabljam. /.../
In vem, da lahko v vsakem trenutku, ko ne najdem besede ali pa ko me boli glava /.../, preskočim in se zatečem v materin jezik in si olajšam delo tam. (SE6)

Jezikovni položaj slovenskih predstavnikov v Evropskem parlamentu je torej primerljiv s tistim v Svetu EU (prim. Stritar, Stabej 2009), čeprav gre za drugače organizirano in predvsem bolj politično ustanovo, pa tudi s položajem Slovencev v drugih institucijah in s položajem govorcev drugih uradnih jezikov (prim. Ammon, Kruse 2010). Večjezičnost je v prvem mandatu, ko so se slovenščina in njeni govorniki v Evropskem parlamentu šele uveljavljali, na najvišji ravni razmeroma uspešno delovala. Jezikovna raba pa je pokazala tudi na ne vedno samoumevno pripravljenost na sodelovanje tako med predstavniki različnih narodnosti, ki so si pomagali pri jezikovnih nesporazumih, kot med slovenskimi poslanci različnih političnih prepričanj:

Tam smo veliko bolj tolerantni. Tudi zaradi jezikovne različnosti. Veliko bolj smo pripravljeni prisluhniti našim kolegom kot pa tukaj doma. /.../ Mi, evropski poslanci iz Slovenije, se vsak tork vsak mesec, ko smo v Strasbourgu, usedemo skupaj na kosilo. Tukaj se nikoli ne bi zgodilo, da bi iz vseh političnih strank sedeli skupaj, mislim bog ne daj. Ampak tam to vendarle delamo in komuniciramo in je to neka druga kultura. (SE6)

Ali se bo položaj za govorce slovenščine v institucijah EU v prihodnjih mandatih spremenil, bo pokazal čas, samo upamo pa lahko, da se ne bo izgubila medčloveška in jezikovna sloga evropskega babilona, kakršno so naslikali prvi slovenski evroposlanci.

Literatura

- Ammon, Ulrich, 2006: Language Conflicts in the European Union. On finding a politically acceptable and practicable solution for EU institutions that satisfies diverging interests. *International Journal of Applied Linguistics* 16/3. 319–338.
- Ammon, Ulrich, in Kruse, Jan, 2010: *EU Institutions: Comparative cross-national studies*. Delovno poročilo projekta DYLAN.
- Erbič, Darja, 2008: Jezikovna ureditev Evropske unije in posledice članstva v EU za slovenski jezik. *Jeziki v izobraževanju. Zbornik prispevkov konference*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 107–110.
- Evropska komisija, 2006: *Kako deluje Evropska unija. Vodnik po institucijah EU*. Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- Evropski parlament, 2004: *Poslovnik Evropskega parlamenta*: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20040720+TOC+DOC+XML+V0//SL&language=SL>>. (Dostop julij 2009.)
- Evropski parlament, 2006: *Kodeks o večjezičnosti, sprejet v predsedstvu*: <http://www.europarl.europa.eu/pdf/multilinguisme/code_conduct_multilingualism_sl.pdf>. (Dostop julij 2009.)
- Gazzola, Michele, 2006: Managing multilingualism in the European Union: language policy evaluation for the European Parliament. *Language Policy* 5/4. 395–419.
- Gotal, Simona, 2009: Intervju z Valterjem Mavričem, vodjo Slovenskega oddelka za prevajanje v Evropskem parlamentu. *Slovenščina v institucijah Evropske unije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta in Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. 80–84.
- Orel, Katja, 2005: *Raba slovenskega jezika slovenskih poslancev v Evropskem parlamentu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Portuese, Aurélien, 2010: Law and economics of the European multilingualism. *European Journal of Law and Economics*: <<http://www.springerlink.com/content/207v0p4h17002131/fulltext.pdf>>. (Dostop december 2010.)
- Stabej, Marko, Stritar, Mojca, Magrinyà Domingo, Jordi, Lipičnik, Jerneja, in Erbič, Darja, 2009: *Slovenščina v institucijah EU: Kdaj? Kako? Zakaj?* Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in evropske zadeve. <http://www.svez.gov.si/fileadmin/svez.gov.si/pageuploads/docs/jezikovna_vprasanja/Slovenscina_v_institucijah_EU.pdf>. (Dostop december 2010.)
- Stritar, Mojca, in Stabej, Marko, 2009: Večjezičnost v institucijah Evropske unije – ali res deluje?: Slovenščina v Svetu EU. *Jezik in slovstvo* 54/5. 59–74.
- Svet Evropske gospodarske skupnosti, 1958: *Uredba št. 1 o določitvi jezikov, ki se uporabljajo v Evropski gospodarski skupnosti*. 1–3. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/consleg/1958/R/01958R0001-20070101-sl.pdf>>. (Dostop februar 2012.)
- Vodnik, Tina, Koblar, Jasna, in Horjak, Špela (ur.), 2005: *Priročnik za sodelovanje slovenskih vladnih predstavnikov v postopkih odločanja v EU*. Ljubljana: Služba Vlade RS za evropske zadeve.